

Rapport fra forprosjektet "Økt produksjon av økologisk korn" i Re kommune

Vårhete med underkultur

Foto: Jan Tore Foss

Rapport fra arbeidsgruppa i forprosjektet "Økt produksjon av økologisk korn" i Re, juni 2008, ved prosjektleder Jan Tore Foss.

Innholdsfortegnelse:

	Side
1. Sammendrag	2
2. Bakgrunn	2
3. Oppdrag	3
4. Kartlegging av rammebetingelser og utfordringer for økologisk kornproduksjon	
4.1. Rammebetingelser.....	3
4.2. Dyrkningsteknikk og kunnskap.....	4
4.3. Holdninger og synspunkt om økologisk drift.....	4
5. Motivering av gårdbrukere	
5.1. Oversikt over potensielle dyrkere i Re kommune	
5.1.1. Områder i Re kommune med svineprodusenter.....	5
5.1.2. Andre aktuelle områder med husdyrbruk.....	5
5.2. Direkte kontakt med aktuelle brukere	
5.2.1. Informasjon om forprosjektet / økologisk korndyrking.....	6
5.2.2. Invitasjon til grendevise gruppemøter.....	6
5.2.3. Gjennomføring av gruppemøtene	6
5.2.4. Tilbud om gratis førsteråd / oppfølging i samarbeid med forsøksringen FABIO.....	7
5.2.5. Samarbeidsløsninger.....	7
5.2.6. Resultat av gruppemøtene.....	7
5.2.7. Vurderinger av opplegg med grendemøter.....	8
6. Konklusjon	8
Vedlegg	
1. Kartlegging av problemområder og muligheter for økologisk.....	9
2. Geografisk oversikt over gårdbrukere med husdyrgjødsel.....	12
3. Eksempel på invitasjonsbrev til gruppevise grendemøter.....	13
4. Opplegg for gruppevise grendemøter etter "Re-modellen".....	14
5. Holdninger og synspunkt fra møtene med gårdbrukere.....	15

1. SAMMENDRAG

Høsten 2006 fikk Re kommune et tilbud fra Fylkesmannen i Vestfold ved Landbruksavdelingen om å gjennomføre et forprosjekt med for å øke produksjonen av økologisk korn i Re. Det er stor mangel på økologisk korn i Norge, samtidig som gårdbrukerne i Re kommune har gode betingelser for å produsere denne varen. Idéen var å se effekten av en målrettet innsats i én kommune med gode forutsetninger.

I løpet av prosjektperioden har rammebetingelsene innen tilskudd, priser, regelverk og driftskostnader gjort det mer interessant å legge om til økologisk kornproduksjon. Viktige flaskehalsen for omlegging er frykten for at lavere avlinger gir dårligere økonomi og matvaresikkerhet, frykten for å miste kontrollen over ugraset og utilstrekkelig kunnskap.

Gjennom forprosjektet har generell informasjon om økologisk korndyrking kommet fram på diverse åpne arrangementer i Re og ellers i Vestfold. Slike åpne møter har ikke resultert i spesielt mange henvendelser med ønske om omlegging, men økologisk korndyrking har blitt et aktuelt tema blant bønder. Flest gårdbrukere nås med informasjon på lokale bondelagsmøter og fellesarrangement med de lokale bondelagene.

De åpne arrangementene er fulgt om med grendevise gruppemøter rundt svinproduksjonsbruk. Grendemøtene har virket effektivt for å få gårdbrukere til å legge om til økologisk drift. Av 26 deltagerne på de 7 gruppemøtene tok 12 gårdbrukere imot tilbud om oppfølging gjennom forsøksringens rådgivningsopplegg "gratis førsteråd" (GFR), og ca 7 gårdbrukere har bestemt seg for å legge om arealer til økologisk drift. "Re-modellen" er planlagt brukt i den kommende nasjonale kampanjen for økt økologisk kornproduksjon i Norge.

2. BAKGRUNN

I forbindelse med "Handlingsplan for utvikling av økologisk landbruk i Vestfold 2006-2010" har Fylkesmannen i Vestfold ved Landbruksavdelingen prioritert et prosjekt for å øke den økologiske kornproduksjonen i Vestfold. Det er et nasjonalt mål at 15 % av matproduksjonen og matforbruket i 2015 skal være økologisk, mens målet er 7,5 % av kornarealet. Vestfold har naturgitte gode forutsetninger for å dyrke fôr- og matkorn, men bare 1% av kornarealet er økologisk. Etterspørselen etter økologisk mat har økt kraftig i Norge og ellers i verden de siste årene. Med dagens regelverk for økologisk planteproduksjon er det mulig å benytte begrensede mengder konvensjonell husdyrgjødsel i økologisk planteproduksjon.

Gjennom en mobiliseringsprosess i et avgrenset område med gode forutsetninger, ønsket Fylkesmannen å se på muligheten for økt produksjon av økologisk korn. Re kommune har gode forutsetninger på grunn av mange svinprodusenter og store kornarealer. Fordelen med denne arbeidsmåten er at den kommunale landbruksforvaltningen har kontakt med alle aktive gårdbrukere i kommunen. Lignende prosjekter har blitt satt i gang ved Midt-Telemark landbrukskontor i Gvarv, og ved Trøndelag forsøksring i Nord-Trøndelag.

Forprosjektet varte fra januar 2007 til juni 2008. Prosjektleder var landbruksrådgiver Jan Tore Foss i Re kommune. Arbeidsgruppa bestod i tillegg av Kari-Mette Holm og Mona Olsrød fra Fylkesmannen i Vestfold, Magne Heddan fra forsøksringen FABIO og Harald Lie som representant for Bondelagene i Re kommune (Våle, Undrumsdal, Ramnes, Vivestad og Fon).

3. OPPDRAG

Re kommune fikk høsten 2006 i oppdrag fra Fylkesmannen å undersøke mulighetene for å øke den økologiske kornproduksjonen i kommunen. Arbeidet ble organisert som et forprosjekt med en kostnadsramme på kr. 270 000. Forprosjektet fikk også finansiering gjennom Bygdeutviklingsmidler og midler fra handlingsplan for økologisk landbruk. Fylkesmannen mente forprosjektet kunne la seg gjennomføre fordi Re kommune har gode forutsetninger for at dette skal bli vellykket. I oppdraget er husdyrgjødsel fra svinproduksjonsbruk poengtert som en viktig ressurs for å få gårdbrukere til å legge om til økologisk korndyrking.

Følgende arbeidsoppgaver var aktuelle i prosjektet:

1. Fremskaffe info om problemområder og muligheter for økologisk kornproduksjon. Kartlegge rammebetingelser.
2. Skaffe oversikt over potensielle dyrkere.
3. Direkte kontakt med aktuelle dyrkere.
4. "Gratis førsteråd"-oppfølging gjennom forsøksringen Fabio.

4. KARTLEGGING AV RAMMEBETINGELSER OG UTFORDRINGER FOR ØKOLOGISK KORNDYRKNING

4.1. RAMMEBETINGELSER

For gårdbrukere er det viktig med forutsigbare rammebetingelser innen regelverk og avsetning. De siste 5 årene har disse endret seg såpass mye at mange gårdbrukere er skeptiske til å legge om.

Kontrollorganet DEBIO godkjenner den økologiske driften på gårdsbruk, mens betingelsene for tilskudd er gitt av avtalepartene i jordbruket og vist i det årlige veiledningsheftet for produksjonstilskudd i jordbruket. DEBIO's regelverk er bygd på internasjonale standarder og er vanskelig å endre eller gjøre noe med. Enkelte tidsbegrensede dispensasjoner kan i spesielle tilfeller gis. På grunn av den store mangelen på økologisk kraftfôr er det i år gitt dispensasjon for å bruke begrensede mengder korn fra areal i 2. omleggingsår. DEBIO-reglene åpner for bruk av begrensede mengder konvensjonell husdyrgjødsel i økologisk drift. Denne muligheten er viktig for prosjektet i Re kommune.

Tilskuddene til økologisk korndyrking og pristillegget for økologisk korn har økt de siste årene. Disse økningene legger forholdene bedre til rette for økonomien i produksjonen. Spesielt har tilskuddet til grønngjødsling (pussing av kløvereng) i omleggingsåret blitt bedre med årets jordbruksavtale.

Ved omlegging til økologisk drift forplikter gårdbrukerne seg til å drive økologisk etter omleggingsperioden. Denne bindingstida er redusert fra 5 til 3 år, noe som er spesielt viktig ved leie av jord.

I Vestfold er ikke ordninger i regionalt miljøprogram spesielt tilpasset økologisk drift. Enkelte ordninger kan favorisere konvensjonell drift.

Markedet for økologisk korn i Norge er preget av store og økende underskudd på korn. Halvparten av det økologiske kornet må importeres. Verdensmarkedsprisen er for øyeblikket til dels betydelig høyere enn norsk økologisk korn. Regjeringen

har mål om at 7,5 % av Norges jordbruksareal skal være økologisk i 2015. Denne bakgrunnen gir trygghet for avsetning av økologisk korn i mange år framover.

I Vestfold er det enkelt å få levert økologisk korn. Kvelde Mel og Norgesfôr har mottak i Vestfold, mens Felleskjøpet og Fiskå Mølle også er kjøpere av økologisk korn. Fra 2007 er det mulig å levere økologisk korn direkte til Norgesfôr sitt anlegg på Sande i Horten og til Kvelde Mel i Larvik.

Det økologiske pristillegget på korn er viktig for økonomien i økologisk drift siden avlingsnivået stort sett er lavere enn i konvensjonell dyrking. Pristillegget har de siste årene økt i takt med det økte tilskuddet møllene får i tilskudd for å ta i mot økologisk korn. Medregnet tilskuddet til møllene betaler de store aktørene Norgesfôr og Felleskjøpet ca 10 -15 % mer for økologisk korn enn konvensjonelt korn. Norsk økologisk korn er meget konkurransedyktig mot import, og det norske kornet er viktig for å holde nede kostnadene til økologisk kraftfôr. Lønnsom eksport av økologisk korn har for noen kornarter vært teoretisk mulig våren 2008, men eksport kan undergrave tillitt i det norske markedet.

Mer om rammebetingelsene i vedlegg nr 1.

4.2. DYRKNINGSTEKNIKK OG KUNNSKAP

Dyrkningsteknikken og de agronomiske utfordringene ved omlegging er det gårdbrukerne er mest opptatt av, i tillegg til hvordan økonomien vil slå ut på sikt. I tillegg til næringsforsyningen til kornplantene, er rotugras som kveke, tistel og dylle den største utfordringen. Gode vekstskifter er mulig i Re, og kan med tilgang på husdyrgjødsel gi muligheter for gode økologiske kornavlinger. Jordstrukturen er spesielt viktig for å utnytte potensialet. Forsøksringen har mye kunnskap om dyrkningsteknikken. Kunnskapen om dyrkingen og tilgang på husdyrgjødsel er ofte viktige begrensninger for omlegging til økologisk drift.

Mange bønder har spesialproduksjoner som gir bedre økonomi enn økologisk korn, og som kan være vanskelig å kombinere i et vekstskifte med økologisk korn. I Re gjelder dette spesielt de store potetprodusentene og noen frøprodusenter.

I et vekstskifte gir korn som regel bedre økonomi enn brakking og grasdyrking. Ellers vil et samarbeid mellom en kornbonde, svinebonde og kubonde være idéelt for vekstskiftet, med tanke på avlingsnivå, ugraskamp og utnytting av grovfôr.

4.3. HOLDNINGER OG SYNSPUNKT OM ØKOLOGISK DRIFT

Gjennom kontakt med gårdbrukere på de lokale møtene i Re og andre steder i Vestfold, har tanker og holdninger om økologisk drift kommet fram blant konvensjonelle gårdbrukerne. Holdninger og fordommer til økologisk drift hos bonden selv og naboene har mye å si for hvor aktuelt det er for en bonde å legge om til økologisk drift. I starten var det unge gårdbrukere og andre gårdbrukere som nylig hadde overtatt gårdene som var mest interessert i økologisk drift. Etter hvert har interessen blant etablerte heltidsbrukere tatt seg opp. Holdningene til økologisk drift har endret seg i positiv retning de siste to årene. Miljøvern og marked taler positivt, mens faren for global matvaremangel taler negativt for økologisk drift.

Gjennom møtene i prosjektet har en rekke meninger om økologisk drift og antatte utfordringer blitt notert. En del gårdbrukere er generelt skeptisk, og til dels motstandere av økologisk drift, mens andre er veldig positive. Oversikt over synspunkt og holdninger finnes i vedlegg nr 5.

5. MOTIVERING AV GÅRDBRUKERE

Mulig opplegg for kontakt med gårdbrukerne er skissert som vist under.

1. Informasjon om økologisk korn på lokale møter og fagmøter.

2. Fellesarrangement med bondelagene i kommunen
– hovedforedrag med dyktig og engasjert økokornprodusent.

3. Utplukk av egnede grupper av gårdbrukere rundt et
svineproduksjonsbruk/ evt annet husdyrbruk.

4. Invitasjon til grendevise møter som avholdes i november og januar.

5. Rådgiver følger opp interesserte gårdbrukere gjennom
rådgivningsopplegget "gratis førsteåd".

5.1. OVERSIKT OVER POTENSIELLE GÅRDBRUKERE

5.1.1. Områder i Re kommune med svineprodusenter

I Re kommune er det ca 40 svineprodusenter. Disse produsentene holder stort sett til i de bedre jordbruksområdene. En oversikt over husdyrbrukene ble laget for lettere å vurdere hvilke områder som kan være best egnet for omlegging til økologisk kornproduksjon. Kart over svineprodusenter og andre husdyrprodusenter finnes i vedlegg nr. 2.

5.1.2. Andre aktuelle områder med husdyrprodusenter

I tillegg til svineprodusentene er det i Re kommune 5 fjørfeprodusenter, 23 melkeprodusenter, 26 ammekuprodusenter og 11 småfeprodusenter. Husdyrprodusentene er spredt ganske jevnt i kommunen. Selv om fokuset i forprosjektet var på svineprodusenter, var det også både interesse og muligheter knyttet til de andre husdyrproduksjonene.

5.2. DIREKTE KONTAKT MED AKTUELLE DYRKERE.

5.2.1. Informasjon om forprosjektet og økologisk korndyrking

Gjennom prosjektperioden har prosjektleder informert gårdbrukere på lokale møter, egne arrangementer og flere fagmøter i Vestfold. Selv om det ikke har kommet så mange direkte henvendelser etter disse møtene, kan det ha sin misjon at økologisk korndyrking blir satt i fokus som et alternativ blant bønder. Best kontakt med gårdbrukerne fikk en på de lokale bondelagsmøtene. I Re hadde vi et fellesmøte med bondelagene på nyåret 2008, hvor hovedtemaet var økologisk korndyrking. Dette møtet var spesielt vellykket, mye grunnet et godt foredrag av en faglig dyktig og engasjert økobonde.

5.2.2. Invitasjon til grendevise gruppemøter

Den viktigste delen av prosjektet var grendevise møter hvor det ble dannet grupper av kornprodusenter rundt svineprodusenter. Tanken med en slik gruppering var mulige klynger av gårdbrukere med samarbeid og utveksling av husdyrgjødsel. Det ble plukket ut 8 grupper med totalt 45 inviterte gårdbrukere.

Til flere av gruppene var det også melke- og ammekuprodusenter. Gårdbrukerne ble invitert skriftlig til møter i januar og begynnelsen februar da de har best tid. Invitasjonen inneholdt informasjon som var interessant for gårdbrukerne, og fokuserte på mulighetene for økologisk produksjon. Invitasjonen kom fra landbrukskontoret. I forkant av møtene ble de fleste gårdbrukerne ringt opp for å motivere de til å delta på opplegget. Av de 45 inviterte deltagerne deltok 26 gårdbrukere på møtene. Ett av de 7 møtene ble avlyst på grunn av møtekrasj i februar.

Eksempel på et invitasjonsbrev er vist i vedlegg nr. 3.

5.2.3. Gjennomføring av gruppemøtene

Møtene på holdt på nøytral grunn på kommunehuset, med kaffi og noe godt å spise for å øke trivselen. Praten gikk best med 4-6 gårdbrukere rundt bordet. Møtene begynte med en presentasjonsrunde slik at rådgiveren fra forsøksringen FABIO visste hvilke type gårdsbruk de representerte. Etter det ble deltagerne utfordret til å komme med sine betenkeligheter, og positive tanker om økologisk drift. Forskjellige tanker om samarbeidsløsninger ble luftet, uten at det ble gått i dybden på forskjellige løsninger. Diskusjonen og det faglige påfyllet ble konsentrert rundt det som kom fra gårdbrukernes tanker. Interesserte gårdbrukere ble på slutten av møtet tilbudt å få gården sin vurdert i rådgivningsopplegget "gratis førsteråd", som Norsk landbruksrådgivning tilbyr.

Opplegget rundt organiseringen og gjennomføringen av de gruppevise grendemøtene er vist i vedlegg 4.

5.2.4. Tilbud om "gratis førsteår" / oppfølging med forsøksringen FABIO

Rådgivningsopplegget "gratis førsteår" går ut på å vurdere en gårdbrukers muligheter for å legge om til økologisk drift. Forsøksringlederen lager en rapport med vurderinger av gården som vil gjøre det lettere for gårdbrukeren å ta stilling til om gården er egna for økologisk drift.

Gratis førsteår er en naturlig oppfølging av de grendevise gruppemøtene, og anbefales sterkt før omlegging. Det er viktig for gårdbrukerne å få en skikkelig vurdering av gårdsbruket før omleggingen starter for å unngå misforståelser og unødvendige tabber.

5.2.5. Samarbeidsløsninger med utveksling av husdyrgjødsel

Blant de innbudte gårdbrukerne var det mange forskjellige samarbeidsformer som var mulig. Flere av gårdbrukerne er allerede i samarbeidende foretak, som melkesamdrift og korndriftsselskap. Den enkleste formen for samarbeid er kjøp og salg av husdyrgjødsel. Noen gårdbrukere tilbyr gjødsel hvis mottager ordner utkjøring selv. Andre gårdbrukere ønsker å ha mest mulig gjødsel på egne jorder, og er ikke uten videre interessert i å dele med naboen.

Samarbeid med grovfôr var også aktuelt blant flere deltagere. Grovførsamarbeid er lettest å få til med arealer i nærheten av husdyrbonden. Flere av deltagerne i gruppene hadde muligheter for et ideelt samarbeid mellom svinebonde, melkebonde og kornbonde. Selv om noen løsninger virker ideelle, sitter et tett samarbeid med bytte av arealer langt inne. I Re kommune har vi konvensjonelle melkebønder og korndyrkere som bytter arealer mellom seg. Det er lettere med kjøp og salg av husdyrgjødsel og grovfôr. Én løsning ved tett samarbeid, er å slå sammen jordbruksdrifta til ett foretak.

Trøndelag forsøksring har et stort prosjekt gående med samarbeidsformer i økologisk korndyrking. Resultater fra det prosjektet kan brukes som eksempler på samarbeidsløsninger.

5.2.6. Resultat av gruppemøtene

Gjennomføringen av opplegget med invitasjon, noen telefoner og arrangement av gruppemøter tok ikke så veldig mye tid. Møtene tok ca 2 timer pr. gruppe. I Re kommune var det ca 12 gårdbrukere av de 26 deltagerne som tok i mot tilbudet om "gratis førsteår", og rundt 7 gårdbrukere har bestemt seg for å legge om til økologisk drift med kornproduksjon. I tillegg er flere i tenkeboksen. Fra før av var det 7 gårdbrukere som produserte økologisk korn i Re, pr. 31.12.2007. Flere av de interesserte gårdbrukerne fra gruppemøtene er kubønder. Én gårdbruker ønsker å begynne med økologisk melkeproduksjon. De gode resultatene har kommet etter meningsutvekslinger og rådgivning på de grendevise gruppemøtene, og oppfølging gjennom rådgivningsopplegget "gratis førsteår". Samarbeidsformer med gras tar tid å etablere, mens utveksling av husdyrgjødsel er enklere. Terskelen for samarbeid er større jo mer omfattende den er.

Vedlegg nr. 5 er en oversikt over hvilke holdninger og meninger som kom fram på møtene.

5.2.7. Vurderinger av opplegget med grendemøter

Opplegget med grendemøtene i Re kommune har vært vellykket. Kommunene har tidligere spilt en liten rolle i statens satsing på økologisk produksjon. Forprosjektet har vist at kommunene kan spille en viktig rolle med sin lokalkjennskap til gårdbrukerne. De kan koble aktuelle klynger med kornbønder rundt husdyrproduksjonsbruk med et lignende opplegg som i forprosjektet i Re kommune (Re-modellen). Dette er et effektivt direkte tiltak hvor gårdbrukerne klarere får se hvilke muligheter de har på sine gårder.

Det kan være en fordel at det er Fylkesmannens landbruksavdeling som informerer og tilbyr kommunene et slikt opplegg. Fylkesmannen kan med fordel ta direkte kontakt med kommuner de tror kan lykkes med et lignende opplegg. Siden ansatte på landbrukskontorene ofte bare får jobbe med lovpålagte oppgaver, må det følge økonomisk støtte med i slike opplegg for å kunne rettferdiggjøre en ekstra innsats. Fylkesmannen kan legge forholdene til rette for dette gjennom handlingsplanmidler. Norsk landbruksrådgivning (tidligere Landbrukets forsøksringer) må kontaktes på forhånd for å få til et samarbeid.

Opplegget er nevnt i statens tilbud i årets jordbruksforhandlinger, og "Re-modellen" vil bli brukt som et av tre opplegg for en nasjonal kampanje for økt økologisk kornproduksjon.

6. KONKLUSJON

Rammebetingelsene for produksjon av økologisk korn har bedret seg mye de siste årene, og bør nå være såpass gode at den økonomiske risikoen ved omlegging er begrenset. Prisen på økologisk korn nærmer seg et nivå som også gjør det attraktivt for gårdbrukere som høster høye konvensjonelle kornavlinger. Forutsigbarheten i markedet er god.

Gårdbrukerne er hovedsakelig redde for lave avlinger og at ugraset skal komme ut av kontroll. Miljøfokus og mulighetene i markedet gjør økologisk korndyrking interessant, mens faren for matmangel er et ankepunkt ved omlegging til økologisk drift.

Et samarbeid mellom husdyrbrukere og kornbønder kan sikre kornarealene tiltrengt gjødsel, og i samarbeid med grovfôrbønder kan vekstskiftet bli bedre for begge parter.

Opplegget med gruppevise grendemøter har i Re kommune virket godt for å komme i direkte kontakt med gårdbrukere. Møteformen er gunstig for få en omfattende diskusjon og informasjonsveksling rundt temaet økologisk kornproduksjon. En betydelig andel av deltagerne har bestemt seg for å legge om til økologisk drift etter gruppemøtene. Opplegget, her kalt "Re-modellen", er relativt enkelt og effektivt, og kan prøves ut i andre kommuner.

Vedlegg nr 1. Kartlegging av rammebetingelser, problemområder og muligheter for økologisk korndyrking

a) Regelverk

Ved økologisk drift er det kontrollorganet DEBIO som godkjenner driften, mens betingelsene for tilskudd er gitt av avtalepartene i jordbruket og vist i det årlige veiledningsheftet for produksjonstilskudd i jordbruket.

Innenfor DEBIO's regelverk er det spørsmål rundt selve omleggingen og begrensningene rundt parallelldyrking det har vært mest spørsmål om. En egen veileder for de som vurderer omlegging til økologisk korn i Vestfold kunne vært ønskelig. Mange gårdbrukere ønsker ikke mer byråkrati og kontroller. DEBIO's regelverk er bygd på internasjonale standarder og er vanskelig å endre eller gjøre noe med. På grunn av den store mangelen på økologisk kraftfôr er det i år gitt dispensasjon for å bruke begrensede mengder korn fra 2. års karensareal. DEBIO-reglene åpner for bruk av konvensjonell husdyrgjødsel begrenset til 8 kg total-nitrogen pr daa i økologisk drift. Denne muligheten er viktig for prosjektet i Re kommune.

b) Tilskuddsordninger

I prosjektperioden har tilskuddene til økologisk korn økt fra 250 til kr 300,- pr. daa. Dette er positivt, og vil sikre en relativt stabil inntekt for de som produserer økologisk korn, uavhengig av avlingsnivå. En enda større økning i passive arealtilskudd kan likevel være en feil vei å gå, da dette kan stimulere til omlegging av de dårligste kornarealene. Dette kan medføre lite økologisk korn på markedet, og mange dårlige eksempler. Merprisen på økologisk korn er viktig for å få med produsenter som har høye kornavlinger, og for å stimulere til bedre dyrkingsteknikk. Grønngjødslingstilskuddet er i årets jordbruksavtale økt med et beløp tilsvarende kostnadene til mekanisk brakking. Den virkelig store endringen i år er likevel at grønngjødslingsarealer får areal- og kulturlandskapstilskudd i 2. omleggingsår. Grønngjødslingstilskuddet er viktig på gårdsbruk med få omsetningsmuligheter for gras. Omleggingstilskuddet ble fra 2007 endret fra 750,- pr daa som en engangsutbetaling, til kr 250,- pr daa for hvert av de to omleggingsårene. Økt arealtilskudd for ferdig omlagt areal vil stimulere interessen blant gårdbrukere som vil satse framover.

Endringen i omleggingstilskuddet har ført til reduksjon av bindingstida for omleggingstilskuddet fra 5 til 3 år. Dette gjør det mulig for gårdbrukere med 5 års leiekontrakter å legge om til økologisk uten å risikere å måtte tilbakebetale omleggingstilskuddet. Få eiere av landbrukseiendommer leier ut jorda for lengre perioder enn 5 år. De fleste aktive korngårder leier jord. Gårdbrukere som av forskjellige grunner har gått tilbake til konvensjonell dyrking, kan nå legge om til økologisk igjen uten å vente i 10 år fra siste gang de la om til økologisk. Dette gjør det mulig å rette opp feil, og legge om til økologisk igjen etter vanlige omleggingsregler.

I Vestfold er det ingen ordninger i regionalt miljøprogram som er spesielt tilpasset økologisk drift. Tvert imot gis det ikke ugrasharvingstilskudd til økologisk driftede arealer. Unntaket for ugrasharvingstilskudd, store begrensninger på kløver i fangvekster, og tap av tilskudd på grunn av stubbharving istedenfor ugrassprøyting om høsten, åpner muligheten for at konvensjonelle dyrkere kan oppnå nesten like høye arealtilskudd som dyrkere av økologisk korn. Tilskudd innen regionalt miljøprogram er mer målrettet enn å økning av det passive generelle arealtilskuddet.

c) Marked

Markedet for økologisk korn i Norge er preget av store og økende underskudd på korn. Halvparten av det økologiske kornet må importeres. Verdensmarkedsprisen er for øyeblikket betydelig høyere enn for norsk økologisk korn, men prisen har variert mye de siste 5 årene. Etterspørselen etter økologisk korn har økt mye de siste årene, og oppstart av kraftfôrkrevende husdyrproduksjoner i Norge krever mye korn. Interessant er det å se at spesielt unge mennesker etterspør økologiske produkter.

I Vestfold er det enkelt å få levert økologisk korn, og det er flere aktører å velge mellom. Kvelde Mel og Norgesfôr har mottak i Vestfold, mens Felleskjøpet og Fiskå Mølle også er kjøpere av økologisk korn. I 2007 ble det mulig å levere korn direkte til Norgesfôr sitt anlegg på Sande i Horten og til Kvelde Mel i Larvik. Tidligere ble økologisk korn levert etter at kornhøsten var ferdig. Lagringskapasitet for alt korn på gården var tidligere en nødvendighet for å kunne legge om. Det utbetales et eget frakttilskudd for norsk økologisk korn.

Et fellesprosjekt på Østlandet kalt "Fellesløft for norsk økologisk matkorn" har jobbet spesielt rettet mot norsk matkorn og norske bakere. Prosjektet har blitt utvidet til å jobbe med strategier for å få økt norsk produksjon av alle kornslag.

Aktørene som mottar og bruker norsk økologisk korn får et prisnedskrivningstilskudd som har økt fra 60 øre i 2007 til 80 øre pr kg i 2008. Dette gjør det lettere for møllene å øke merprisen til de norske kornprodusentene av økologisk korn og holde kraftfôrprisen nede. Kostnadene til håndteringen av de relativt små volumene av økokorn er store pr kg korn.

Det økologiske tillegget på korn, merprisen, i Norge har de siste årene økt fra år til år i takt med økningen i prisnedskrivningstilskudd for korn. De store aktørene Norgesfôr og Felleskjøpet betaler ca 10 -15 % mer for økologisk korn enn konvensjonelt korn når det økologiske prisnedskrivningstilskuddet til møllene er medregnet. Pristillegget på økologisk korn i 2008 ligger mellom 70 øre pr kg og 110 øre pr kg korn. Med det store prisnedskrivningstilskuddet (80 øre/kg for økokorn, og ca 26 øre/kg for konvensjonelt korn), er norsk økologisk korn meget konkurransedyktig i forhold til import, og det norske kornet er viktig for å holde nede kostnadene til økologisk kraftfôr.

Våren 2008 var gjennomsnittlige priser for økokorn i Tyskland såpass høye at norske bønder kunne eksportert økologisk korn med fortjeneste når lastebilutgiftene på 65 øre/kg for lass på 24 tonn (maks tillatt) var betalt. Dette er et klart tegn på at norsk økologisk korn har stort potensial for fortsatt økning av merpris i forhold til konvensjonelt korn. Man kan spørre seg om hvorfor merprisen ikke er større når mangelen er såpass stor. Internasjonale økokornpriser er nå spesielt høye, men prisene kan falle igjen til høsten. Det er viktig at det innen det norske markedet kan skapes en viss forutsigbarhet på en god pris. En merpris til bonden på rundt 1 krone pr kg eller mer, vil være gunstig for å få med kornprodusenter på mer høyproduktive arealer.

d) Dyrkningsteknikk

I tillegg til næringsforsyningen til kornplantene, er rotugras som kveke, tistel og dylle den største utfordringen. Gode vekstskifter er mulig i Re, og kan med tilgang på husdyrgjødsel gi muligheter for gode økologiske kornavlinger. Jordstrukturen er spesielt viktig for å utnytte potensialet.

I kampen mot rotugraset er det viktig å kjenne til når ugraset er mest sårbart, og sette inn tiltak deretter. Mekanisk ugraskamp med forskjellige harvtyper og bruk av forplog, god vekst av kulturplanter og slått er viktig. Forsøksringen har kunnskap om forskjellige teknikker, og det forskes på mekanisk bekjempelse av rotugras. Brakking i sesongen kan bli nødvendig ved mye rotugras.

Ugrasfrø fra oljevekster er vanskelig å knekke. Det hadde vært ønskelig med bedre kunnskap om hvordan disse frøugrasplanene best kan bekjempes.

Mange bønder har spesialproduksjoner som gir bedre økonomi enn økologisk korn, og som kan være vanskelig å kombinere i et vekstskifte med økologisk korn. I Re gjelder dette spesielt de store potetprodusentene og noen frøprodusenter.

For å få en best mulig økonomi på sikt, bør det tilstrebes opplegg og tiltak slik at vekstskiftet kan ha flest mulig år før brakking/grasslått blir aktuelt. Kornårene gir best økonomi, mens et brakningsår /grønngjødslingsår og gras gir dårligere resultat. Ellers vil samarbeid mellom en kornbonde, svinebonde og kubonde være idéelt for vekstskiftet, ugraskampen og utnytting av avlingene.

e) Holdninger og synspunkt om økologisk drift

Gjennom kontakt med gårdbrukere på de lokale møtene i Re, og møter ellers i Vestfold, har tanker og holdninger om økologisk drift kommet fram blant konvensjonelle gårdbrukerne. Holdninger og fordommer til økologisk drift har mye å si for hvor aktuelt det er for en bonde å legge om til økologisk drift. I starten var det unge gårdbrukere og gårdbrukere som nylig hadde overtatt gårdene som var mest interessert i økologisk drift. Etter hvert har interessen blant godt etablerte heltidsbrukere tatt seg opp. Holdningene til økologisk drift har endret seg i positiv retning de siste to årene.

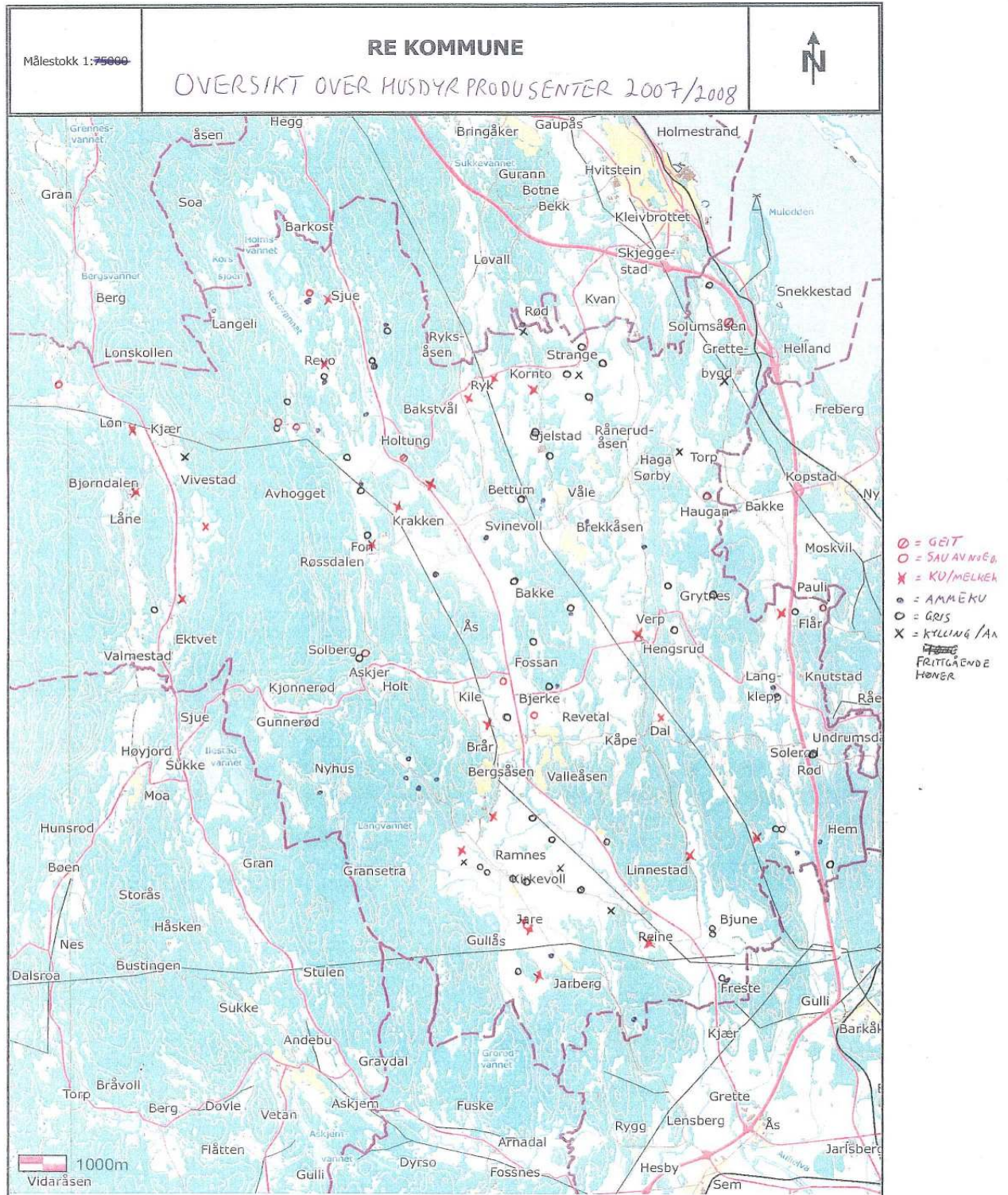
Økonomien i produksjonen er viktig for holdningene til økologisk korndyrking. For at folk skal ta sjansen på økologisk drift, bør en kunne beregne en minst like god økonomi ved omlegging for å ta høyde for eventuelle feiltrinn og årsvariasjoner. Økonomien i økologisk kornproduksjon er bedret vesentlig de siste 2 årene. Tilskuddene har hittil favorisert gårdbrukere med lavere avlingsnivå, mens gårdbrukere med god jord ser ut til å komme bedre ut med stigende kornpriser. Økonomiske beregninger er laget som en differansekalkyle for aktuelle produksjoner i Vestfold. Exceltabellen kan fås ved å henvende prosjektleder på e-postadresse jan.foss@re.kommune.no.

Gjennom møtene i prosjektet har en rekke meninger om økologisk drift, og antatte utfordringer blitt notert. En del gårdbrukere er generelt skeptisk, og til dels motstandere av økologisk drift, mens andre er veldig positive. Oversikt over synspunkt og holdninger finnes i vedlegg nr 5.

Vedlegg nr 2. Geografisk oversikt over gårdbrukere med husdyrgjødsel

Utskrift

Side 1 av 2

Vedlegg nr 3. Eksempel på invitasjon til gruppevisse grendemøter.

Re kommune
Teknikk- og
næringstjenester

Saksbehandler: Jan Tore Foss
Direkte telefon: 33 06 15 64
Vår ref.: 07/90/07/16875
Arkiv: FA-V31
Deres ref.:

Dato: 14.12.2007

Til Hans Hansen
Jon Jonsrud
Anne Andenes
Konrad Hjelmtvedt
Ola Nordmann

Invitasjon til gruppemøte - muligheter for økologisk drift - Søndre Rygg

I forbindelse med kommunens arbeid med mål om å få økt produksjonen av økologisk korn, ser vi at noen grupper med gårdbrukere kan ligge spesielt godt til rette for en omlegging til økologisk drift. Dere inviteres derfor som en interessant gruppe til en uformell samtale om muligheter og utfordringer ved økologisk drift. Ta gjerne med en god nabo. Møtet er tenkt å finne sted på kommunehuset på Revetal **torsdag den 10. januar 2008, klokken 19.00 - 21.00.**

På møtet ønskes en åpen diskusjon for å få fram hvilke forhold som har betydning for omlegging til økologisk drift. På møtet blir det servert kaffe og noe godt å bite i.

Den erfarne ringlederen Magne Heddan fra den økologiske forsøksringen FABIO vil være tilstede på møtet for å gi faglige og praktiske påfyll.

Vennligst gi beskjed til undertegnede på tlf 3306 1564, om datoen passer **innen torsdag 20. desember.**

Bakgrunn:

De siste årene har markedet for økologiske produkter skutt fart ikke bare i Norge, men også ellers i Europa og globalt. Produksjonen har ikke klart å holde tritt med behovet, slik at vi i dag har mangel på de fleste landbruksprodukter. TINE mangler økologisk melk både til basisproduksjonen sin, og for å kunne utvikle nye produkter (for eksempel smør, fløte og nye ostetyper). På kornsiden er situasjonen enda mer dramatisk. I dag produserer vi bare 50 % av behovet for økologisk korn, omleggingstakten er for liten. Nye produkter som økologisk gris og kylling, samt økningen av melkeproduksjonen øker behovet sterkt for økologisk korn. På grunn av den store mangelen på økologisk korn globalt, er importprisene blitt skyhøye (i skrivende stund kr 4,0 - 5,5 kr/kg, og prisen øker nå for hver uke).

Gårdbrukere i Re kommune har spesielt gode forutsetninger for å kunne produsere økologisk korn. I Re har vi godt og næringsrikt jordsmonn, bra klima, dyktige gårdbrukere, god tilgang på svinegjødsel og relativt kort vei til flere kornmottak. Nå kan økologisk korn leveres direkte til mottager, og bindingstida etter omleggingstida er kortet ned til 3 år med økologisk drift. Samarbeid mellom naboer i et økologisk driftsopplegg kan gi betydelige fordeler. Derfor inviteres dere sammen som en gruppe til dette møtet.

Med vennlig hilsen

Jan Tore Foss
prosjektleder " økt produksjon av økologisk korn"
tlf. 330 61564
jan.foss@re.kommune.no

Postadresse: Regata 2, 3174 Revetal
Besøksadresse: Regata 2
E-post: postmottak@re.kommune.no

Telefon: 33 06 10 00
Telefaks: 33 06 10 01
Internett: www.re.kommune.no

Bank: 1638 0243508
Org.nr.: 983885497

Vedlegg nr 4.

Opplegg for gruppevise grendemøter etter "Re-modellen" - motivasjon for omlegging til økologisk korndyrking

Skisse til et opplegg for å få gårdbrukere til å legge om til økologisk korndyrking i en kommune. En modell som benytter seg av lokalkunnskapen på landbrukskontoret, og som retter seg ganske direkte mot utvalgte grender hvor det er svineprodusenter/husdyrbrukere og kornprodusenter.

1) Motiveringen bør begynne med innlegg om økologisk korndyrking og planlagte opplegg på lokale bondelagsmøter. Noen gode faglige forberedelser/bakgrunnsstoff er viktig å ha i forkant, evt. benytte ringleder. Et godt samarbeid med bondelagene er viktig. Innlegg på Nortura, Tine, Forsøksringen (markdager) sine møter kan også være aktuelt.

2) Et eget større fellesarrangement i samarbeid med bondelaget (-ene) i kommunen kan være lurt. Et slikt møte med hovedtema økologisk korndyrking bør holdes i november eller januar med en seriøs økokornbonde som er flink til å prate, og er faglig dyktig. Valg av tidspunkt er viktig på grunn av tidspresset for bønder.

3) Gruppevise grendemøter. Møtevirksomhetene i forkant vil "mykne opp bøndene". Det fungerer bra å invitere gårdbrukere/naboer rundt en husdyrprodusent (helst svineprodusent eller fjørfeprodusent, men enda bedre med både svine/fjørfe og storfebønder), ca 4-6 bønder i hver gruppe (letttest å få i gang en prat/diskusjon). Landbruksrådgiver kan foreta utplukket av gårdbrukere i samarbeid med ringleder. Møtene bør holdes på nøytral grunn, f.eks kommunehuset eller et annet lokale nærmere gårdbrukerne. Brevet fra kommunen bør sendes ut i god tid, 3-4 uker før møtet, må innholde navnene til de innbudte, og de må ringes opp i passe tid før møtet (ca en snau uke). Det er viktig å ringe travle bønder. På møtet presenterer deltagerne seg for hverandre med sine produksjoner, før diskusjon om utfordringer, muligheter og samarbeidsløsninger begynner. Litt god mat bedrer stemningen. Forsøksringlederen bidrar med faglig kunnskap, mens jordbruksansvarlig styrer møtet. Bøndene tilbys forsøksringenes opplegg "Gratis Førsteråd" (GFR) etter møtet. Dette er en god oppfølging av den enkelte bonde/evt. samarbeidende bønder, som sterkt anbefales.

Tiltak

Etter avtale med forsøksringen bør Fylkesmannen kontakte aktuelle kommuner som kan være egnet for slike opplegg, og hjelpe til med søknad om midler og beskrivelse av tiltak.

- 1) Informasjon om mulighetene for økologisk kornproduksjon fra jordbrukssjef /ringleder på lokale bondelagsmøter.
- 2) Fagmøte med lokale bondelag med økologisk korn som et av temaene. En dyktig økobonde som foredragsholder.
- 3) Innkalling til grendevise møter. Kornbønder i nærheten av husdyrprodusenter. Rundt 4-6 bønder i hver gruppe. Jordbruksansvarlig innkaller skriftlig, og ringer bøndene opp før møtet. Ringleder bistår med det faglige, og tilbyr oppfølging gjennom GFR.
- 4) Gratis førsteråd (GFR). Forsøksringen overtar oppfølging av interesserte deltagere, og gjør en skriftlig vurdering av gårdens muligheter.

Dersom informasjonen om økologisk drift har vært god i kommunen, kan punkt 1 og 2 sløyfes i et slikt opplegg.

Fylkesmennenes oppgave vil være å informere kommunene om tiltaket, og i samarbeid med forsøksringen tilby egnede kommuner å bli med på opplegget. Forsøksringen kan i noen tilfeller lede prosjektet dersom kommunen finner det mer hensiktsmessig.

Vedlegg nr. 5. Holdninger og synspunkt fra møtene med gårdbrukere

Tilbakemeldinger fra gårdbrukere

Gjennom møtene i Re og ellers i Vestfold, har en rekke meninger om økologisk drift og antatte utfordringer blitt notert. Angående synet på økologisk drift har gårdbrukerne ofte forskjellige momenter som de legger vekt på. Grendevise gruppemøter kan være egnede møteplasser for gårdbrukere til å vite mer om økologisk korndyrking, og få svar på sine spørsmål. Nedenfor vises en oversikt over synspunkt og holdninger som gårdbrukere er opptatt av.

Betenkeligheter med omlegging til økologisk kornproduksjon

- motivasjon - hvorfor økologisk dyrking?
- dårligere global matvareforsyning på grunn av lavere avlinger
- lite avling, stygg åker
- mye ugras ved økologisk dyrking
- liten tilgang på husdyrgjødsel
- har for mye tett jord: planert jord, pakka jord
- krever bedre grøftetilstand
- mer sopp – lav avling og mykotoksiner
- er økologisk mat egentlig sunnere enn konvensjonelt?
- mer avrenning på grunn av jordarbeiding om høsten
- gir uforutsigbarhet om avling, økonomi, regelverk
- manglende kunnskap
- krever lang transport av husdyrgjødsel
- større tidsforbruk, vil ikke plundre
- krever nye investeringer
- krever lange jordleieavtaler

Fordeler med økologisk dyrking

- motivasjon - idealistisk
- kan tjene mer
- stort behov for økologisk korn i markedet
- framtidsretta
- helsegevinst
- miljøvennlig
- slippe kunstige tilførsler
- redusere kostnader
- mindre behov for kornlager
- bedre jordstruktur

Kommentarer til synspunktene

Mange av betenkelighetene til gårdbrukerne er utfordringer det er viktig å ta hensyn til ved økologisk drift. Den kanskje aller viktigste flaskehalsene er bondens usikkerhet og mangel på kunnskap rundt omlegging og økologisk produksjon. Skal produksjonen lykkes, bør bonden ha kunnskap til å gjøre de rette tiltakene til rett tid. Gårdbrukere som mestrer økologisk korndyrking er således viktige eksempler for andre bønder. Det er også viktig å være motivert for å være nysgjerrig på ny kunnskap.

Kornavlingene blir noe mindre i økologisk dyrking. Ugraset ser ut til å bli lavere av vekst i økologisk dyrking, og mange økologisk åkre ser like fine ut som konvensjonelle åkre. Frøgraset blir stort sett håndtert med vekstskifte og ugrasharv, mens rotugraset krever tøffere tak, og er en hovedutfordring. Tiltak mot rotugras kan være to år med gras i vekstskiftet, forsommerbrakking, stubbharving, grønn gjødsling og luking mulige tiltak. Djup pløying med forplog er en fordel.

Økologisk korn kan ikke sprøytes med soppdrepende plantevernmidler. Likevel viser undersøkelser fra Bioforsk at økologisk korn oftest inneholder mindre mykotoksiner enn konvensjonelt dyrket korn under de samme klimatiske betingelsene.

Bønder som produserer økologisk korn i Re og omegn har variabel tilgang på husdyrgjødsel. På gårdsbruk et stykke unna husdyrprodusenter, kunne det være fordelaktig å sette opp gjødselkummer som kunne fylles opp utenom sesongen. Dette ville begrense mye kjøring på veiene i våronna. I tillegg kan slangespredning av gjødsla bli mulig, med mindre jordpakking som resultat.

Kornavlingene blir høyere med tilgang på husdyrgjødsel, men jordstruktur, jordtype og vekstskifte ser ut til å være av like stor betydning. Kløvereng som slåtteeng eller grønn gjødslingseng bør hyppigere inn på arealer med moldfattig leirjord. Jordstrukturen og næringsforsyningen blir da bedre. Jordarbeiding til rett tid og god etablering av kornplantene er spesielt viktig i økologisk korndyrking.

Mange gårdbrukere er skeptisk til økologisk drift med tanke på den globale matvaresituasjonen. FN's matvareorganisasjon FAO utga en rapport i fjor høst, hvor de konkluderte at matvareproduksjonen ville gå noe ned i vestlige land (som har nok mat fra før), mens matvaresikkerheten i mange u-land kunne bli bedre. Økologisk dyrking kan gi et bedre og mer variert kosthold i u-land ved økologisk dyrking. Ellers vil vårt forbruk av kraftfôr til kjøttproduksjonen ha større betydning for matvaresikkerheten.

Økologiske matvarer har som regel høyere innhold av mineraler, vitaminer og antioksidanter enn tilsvarende konvensjonelle produkter, og produktene er så å si fri for rester av kjemiske plantevernmidler. Det er likevel vanskelig å dokumentere at økologisk mat er generelt sunnere enn vanlig mat, selv om mange mener det. Sunnhet er viktig for at kundene velger økologisk mat.

Tidsforbruket i økologisk dyrking er ikke mye forskjellig fra konvensjonell dyrking. Minst tid brukes ved nabosamarbeid med gras i vekstskiftet. Kunnskapsoppbygging og rotugraset krever mer tid, men en sparer tid ved å slippe sprøyting, håndtering av kunstgjødsel, plass til mer korn i såmaskinen, og mindre kornhåndtering.